

Легенда СТОЛІТТЯ

До 105-ї річниці від дня
народження
нейрофізіолога Пилипа
Миколайовича Серкова
(9.10.1908-1.08.2011)

Підготувала Ольга Юрчишина,
головний бібліотекар

**Пилип Миколайович Серков –
людина-легенда, всесвітньо
відомий вчений-нейрофізіолог,
доктор біологічних наук,
професор, академік НАН
України, мудрий наставник,
неперевершений педагог,
заслужений діяч науки УРСР,
лауреат Державних премій
УРСР та України,
лауреат премії імені
І.М. Сєченова АН СРСР,
О.О. Богомольця АН УРСР**

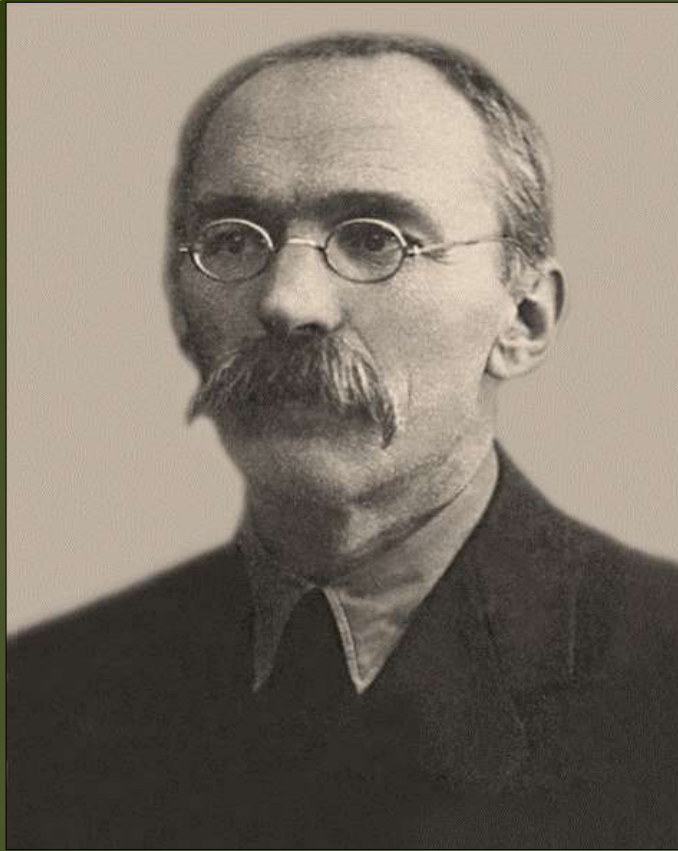
Шлях у науку

**Хлопчик із багатодітної селянської сім'ї народився в селі
Форпост Смоленської губернії і, незважаючи на ранню
смерть батька й труднощі Першої світової війни, пристрасно
жадав вчитися.**

**1926 року Пилип Сєрков вступив до Смоленського медичного
інституту**

**Анатомічний
корпус
Смоленського
медичного
інституту ,
20-і рр. 20 ст.**

**Академік Д.С. Воронцов
(1886-1965) – основоположник
вітчизняної електрофізіології**

**Уже на другому
курсі під
керівництвом
знаменитого
фізіолога
Д.С. Воронцова
П.М. Сєрков
зацікавився
дослідженням
гальмування в
нейронах спинного
мозку**

**Казанський державний медичний
університет. Сучасне фото**

**У 1932 р.
П.М. Сєрков
вступив до
аспірантури при
кафедрі фізіології
тварин і людини
Казанського
університету, на
якій займався
нервово-м'язовою
фізіологією
під керівництвом
Д.С. Воронцова,
який також
переїхав до Казані**

**Весь творчий шлях видатного
фізіолога Пилипа Миколайовича
Серкова, вченого зі світовим
ім'ям, можна визначити словами :
від наукового гуртка до вершин
наукового олімпу**

- ❖ 1937 р. – присвоєна вчена ступінь кандидата медичних наук
- ❖ 1938-1941 рр. – завідувач експериментальною лабораторією Київського психоневрологічного інституту
- ❖ 1941 р. – захищена докторська дисертація
- ❖ з 1941 р. – служба в діючій армії на Південно-західному фронті
- ❖ 1942 р. – присвоєна вчена ступінь доктора біологічних наук

Вінницький період діяльності вченого

**П.М. Сєрков.
Фото 1950-х рр. 20 ст.**

**З 1942 по 1943, з 1944 по 1953 рр.
Пилип Миколайович очолював
кафедру нормальної фізіології
Вінницького медичного інституту**

**Вінницький медичний інститут, морфологічний корпус
після війни. Фото 1944 р.**

**Вінницький медичний
інститут,
морфологічний корпус
після відбудови. Фото
1958 р.**

**З квітня 1943 р. до червня 1943 р.
П.М. Серков працював
епідеміологом, рентгенологом у
Вінниці. Після визволення міста
від німецько-фашистських
загарбників служив у діючій
армії ординатором шпиталю для
легкопоранених. Працював
також на посаді декана,
заступника директора з
навчальної та наукової роботи
медичного інституту.
У виключно важких умовах
воєнного і повоєнного часу
проводив величезну
організаційну роботу по
налагодженню методичної та
наукової діяльності
навчального закладу**

Характеристика на П.М. Серкова. 1953 р.

Архів ВНМУ,
спр. № 123, т. 1,
ч. 1, арк. 505.

ХАРАКТЕРИСТИКА.

505

Серков Ф.Н.
1903
Серков Ф.Н. 1903 г. рождения, уроженец Киевской области, по национальности русский, по происхождению из рабочей семьи, беспартийный, образование высшее, в 1931 году закончил Симбирский медицинский институт, имеет ученую степень доктора биологических наук, звание профессора.

До начала Великой Отечественной войны работал доцентом кафедры нормальной физиологии Киевского медицинского института. Во время Отечественной войны находился на оккупированной территории в г. Киеве, работал в Киевском медицинском институте, а с 1942 г. по 1943 г. работал заведующим кафедрой нормальной физиологии Винницкого медицинского института. С 1943 г. по апрель 1944 г. врачом-рентгенологом. С апреля месяца 1944 г. работает заведующим кафедрой нормальной физиологии Винницкого медицинского института. За время работы в этой должности проявил себя как активный научный работник, с большой инициативой и работоспособностью.

С 1944 по 1953 г. профессором Серковым опубликовано в периодической печати 16 научных работ и 4 работы оданы в печать. Все сотрудники кафедры работают под руководством проф. Серкова над диссертациями. За последние два года сотрудниками кафедры нормальной физиологии закончено три кандидатских диссертации. Заключаются одна докторская диссертация.

Проф. Серков Ф.Н. прекрасный лектор и педагог. В научной критике на научных конференциях института строг и принципиален. За время пребывания на работе в Винницком медицинском институте с апреля 1944 г. проф. Серков 8 лет по совместительству выполнял работу на руководящих должностях: 4,5 года в должности декана института и 3,5 лет в должности заместителя директора по учебно-научной части.

Проф. Серков проделал большую работу по налаживанию учебного процесса и научной работы в институте как в период его восстановления, так и в настоящее время. Принимал активное участие в перестройке научной и учебной работы института в свете решений Пятой сессии. За отличную работу по восстановлению института награжден медалью "За доблестный труд в Великой Отечественной войне".

Проф. Серков хорошо знает организацию учебного процесса в медицинских ВУЗах. Хороший методист. Активно ведет лекционные работы по области распространения политических и научных знаний. Политически грамотен. Систематически повышает свой идеино-теоретический уровень. Активный участник кружка сети партийного просвещения.

Директор Винницкого
Госмединститута

Серков
/ доц. С. СЕРКОВ /

Секретарь парторганизации

Руденко
/ И. РУДЕНКО /

30 июня 1953 г.

Архів ВНМУ,
спр. № 123, т. 1, ч. 1,
арк. 483-484.

Всесоюзный Комитет по Дела́м Высшей Школы́ при СНК СССР

ПРИКАЗ № 1625

г. Москва

Утвердить доктора биологических наук СЕРГЕЯ Филиппа Исконд-
вича в должности зам. кафедры нормальной физиологии Ленинского
Медицинского института, освободив от этой должности кандидата
медицинских наук СКАВЕНА, Г.В., в связи с переходом его на дру-
гую работу.

Председатель Всесоюзного Комитета
по делам Высшей Школы при СНК СССР
рез. сою. биол. ин-та, доктору С.Н. СКАВЕНУ Г.В., Г.В. СКАВЕНУ Г.В., Г.В. СКАВЕНУ Г.В.,
отд. мед. ин-та, доктору Г.В. СКАВЕНУ Г.В.

Зам. Лавин

У 1946 р.
П.М. Серков був
затверджений у
вченому званні
професора

Архів ВНМУ,
спр. № 123, т. 1,
ч. 1, арк. 490.

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР
ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ

Москва, Рождественка, д. 11.

ВЫПСКА

490

из протокола № 3 от 18 мая 1946.

(Подлинник протокола находится в делах Высшей аттестационной комиссии)

СЛУШАЛИ:

Об утверждении СЕРКОВА Филиппа Николаевича в ученом звании профессора.
/Винницкий Государственный медицинский институт/.

ПОСТАНОВИЛИ:

Утвердить СЕРКОВА Филиппа Николаевича в ученом звании профессора по кафедре "нормальная физиология".

Председатель Высшей
Аттестационной комиссии - С.Кафтанов

Ученый Секретарь - М.Борисов

Верно: Ученый Секретарь Высшей
Аттестационной комиссии

М. Борисов
/М.Борисов/

"12 июня" 1946.

МП-626

Вінницький медичний інститут, другий курс із улюбленим професором
Пилипом Миколайовичем Серковим. Фото 1945 р.

Створення Вінницької школи фізіологів

Фото 1950-х років

П.М. Сєрков
і перші аспіранти
Вінницького
медичного
інституту
Костянтин
Осташков та
Ніна Братусь,
згодом –
професори

На фото В.А. Корнійчук, П.Г.
Костюк, П.М. Сєрков, Н.В.
Братусь, В.В. Фанарджян

П.М. Сєрков
серед
учасників
Всесоюзного
симпозіуму
«Структурна і
функціональна
організація
мозочка».
Вінниця,
1972 р.

**П.М. Сєрков
серед
учасників
Всесоюзного
симпозіуму
«Структурна і
функціональна
організація
мозочка»**

Вінниця. Фото 1972 р.

УТОМЛЕНИЕ ИЗОЛИРОВАННОГО МЫШЕЧНОГО ВОЛОКНА

Ф. Н. Серков

О ТЕТАНИЧЕСКОМ И ТОНУСОПОДОБНОМ СОКРАЩЕНИЯХ ИЗОЛИРОВАННОГО МЫШЕЧНОГО ВОЛОКНА

ОДИНОЧНОЕ СОКРАЩЕНИЕ ИЗОЛИРОВАННОГО МЫШЕЧНОГО ВОЛОКНА

Ф. Н. Серков

Физиологическая лаборатория Винницкого медицинского института
Поступила 21 V 1946

При изучении реакций отдельного мышечного волокна на раздражение, основное внимание обращалось до сих пор на величину сокращения. Вопрос о том, как это сокращение протекает во времени, исследован чрезвычайно слабо. Этот вопрос однако представляет интерес как с точки зрения характеристики процесса сокращения, протекающего в отдельном мышечном волокне, так и с точки зрения анализа реакций целой мышцы на одиночное раздражение.

Форма кривой одиночного сокращения различных мышц, даже одного и того же животного не одинакова. Наряду с кривыми одиночного сокращения, имеющими совершенно правильную симметричную форму, получаются кривые с растянутым восходящим или нисходящим коленом. Часто подъем кривой происходит не равномерно, а в два приема. Rösner (1901), регистрируя сокращения *m. gastrocnemii* человека в ответ на не прямое раздражение, получал двухвершинную кривую сокращения. Точно так же часто и расслабление мышц происходит не равномерно, а в два темпа; сначала быстро, а затем, в конце — медленно. Иногда на таком растянутом нисходящем колене наблюдается вторичный подъем (Funke, 1874). Кривую одиночного сокращения мышц, имеющую правильную симметричную форму, Riesser (1936) называл тетанической формой и считал, что она отражает способность скелетной мышцы к тетаническому сокращению. Форму кривой одиночного сокращения, характеризующуюся растянутым нисходящим коленом с вторичным на нем подъемом, Riesser назвал "смешанной" формой и полагал, что в ней представлены как тетанический, так и фазический компоненты сокращения.

Вопрос о том, чем обуславливаются подобные вариации в течении кривой одиночного сокращения разных мышц, нельзя еще считать достаточно выясненным.

Grützner (1887), на основании своих исследований о неоднородности мышечных волокон, составляющих скелетные мышцы, объясняет образование некоторых неправильных форм одиночного сокращения тем, что мышечные волокна, входящие в состав одной и той же мышцы, сокращаются с неодинаковой скоростью.

В состав скелетных мышц лягушки входят как тонкие мышечные волокна с диаметром 30—60 μ , так и толстые волокна с диаметром 100—140 μ . По мнению Grützner, тонкие мышечные волокна сокращаются медленно, тогда как толстые волокна сокращаются быстро. При раздражении всей мышцы толстые и тонкие волокна начи

На кафедрі
нормальної фізіології
Вінницького
медичного інституту
вчений створив
електрофізіологічну
лабораторію,
обладнану
найновішою на той час
апаратурою. Це дало
можливість не лише
продовжувати
дослідження нервово-
м'язової фізіології, а й
розпочати вивчення
функцій мозку із
застосуванням
електрофізіологічної
методики

Зустріч із рідною кафедрою. Фото 1970- х рр. 20 ст.

**Серед рідних і учнів: святкування 80-річчя П.М. Серкова.
Фото 1988 р.**

**Академік
Пилип Миколайович Серков –
Почесний професор
Вінницького національного
медичного університету
ім. М.І. Пирогова**

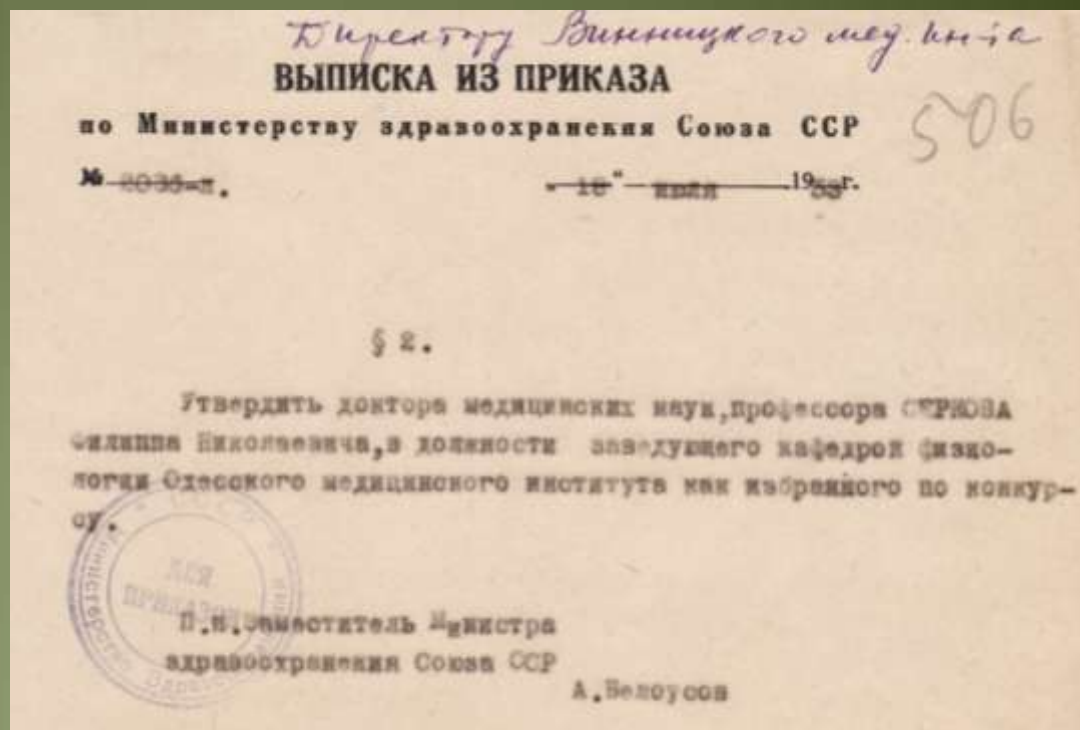

З 1953 по 1966 рр.
П.М. Серков очолював
кафедру нормальної
фізіології та був
проректором з наукової
роботи Одеського
медичного інституту.

Він також
організував тут
електрофізіологічну
лабораторію, що давало
можливість, крім
навчального процесу,
проводити серйозну
дослідницьку
роботу

Архів ВНМУ, спр. № 123,
т. 1, ч. 1, арк. 506.

Одеський
національний
медичний університет.
Сучасне фото

Інститут фізіології
ім. О.О. Богомольця НАН
України. Сучасне фото

У 1966 р. П.М. Сєрков
став завідувачем відділу
електрофізіології
нервової системи
Інституту фізіології
ім. О.О. Богомольця
АН УРСР, був
заступником директора
з наукової роботи
(1966-1988), з 1988 р. –
радник при дирекції
цього ж інституту

З 1979 р. по 1997 р. вчений
був головним редактором
«Фізіологічного
журналу»

**П.М. Сєрков
завжди брав участь
у науково-
організаційній
роботі інститутів,
роботі редколегій
наукових журналів
та Українського
фізіологічного
товариства**

П.М. Сєрков по праву належить до плеяди вітчизняних учених, які зробили великий внесок у розвиток науки про фізіологічні процеси в організмі людини.

Б.Є. Патон

П.М. Сєрков перший зареєстрував внутріклітинні електричні потенціали нейронів слухової кори, розробив оригінальні методики досліджень процесів збудження, гальмування та скорочення м'язових волокон, механізмів виникнення електричної активності головного мозку. Його творчі здобутки внесли неоціненний вклад в скарбницю світової науки

**Наукові праці академіка присвячено фізіології
скелетних м'язів і міоневральної передачі
електричної активності головного мозку, історії
науки**

**П.М. Сєрков – автор близько
300 наукових праць, у т. ч. п'яти
монографій, автор і
співавтор декількох книг і статей,
присвячених історії біології та
фізіології в Україні, а також праць
про життя і діяльність видатних
вітчизняних учених**

П.М. Серков – творець вітчизняної школи нейрофізіологів

В.М. Мороз

В.М. Казаков

П. М. Серков – патріарх вітчизняної школи дослідників, які працюють в галузі нейронаук. Серед його учнів понад 16 докторів і 64 кандидати наук. Серед них – академік Національної академії медичних наук України, член-кореспондент АМН України в галузі фізіології, заслужений діяч науки та техніки України, академік Академії вищої школи, доктор медичних наук, професор, ректор Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, завідувач кафедри нормальної фізіології того ж університету В.М. Мороз, вчений у галузі фізіології, організатор медичної освіти й науки, академік Академії медичних наук України, заслужений діяч науки і техніки України
В.М. Казаков

**П.М. Сєрков фото
80-х рр. 20 ст.**

**Пилип Миколайович –
неперевершений педагог, який
самою організацією лекцій з
одночасною широкою
демонстрацією різних типів
фізіологічних експериментів
перед студентською молоддю під
час лекцій, а також при організації
лабораторних робіт перетворював
слухачів у дослідників, ентузіастів
активного оволодіння технікою
фізіологічного експерименту.
Саме завдяки цьому чимало його
слухачів стали не лише
медпрацівниками, а й фізіологами-
експериментаторами.**

В.Ф. Сагач

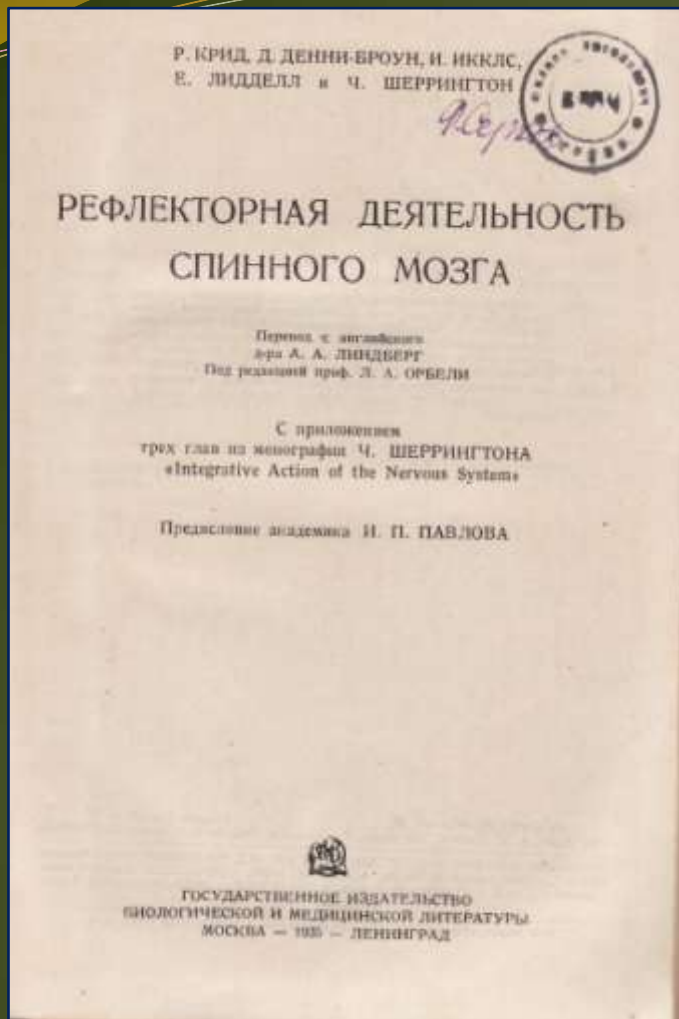
**16 жовтня 2008 року
в переповненій залі Інституту
фізіології
ім. О.О. Богомольця столітній
академік П.М. Сєрков
прочитав дивовижну лекцію
(за умов повної втрати зору!)
на тему: "О механизмах
сознания", яка тривала
52 хвилини, викликала овації
в залі та великий науковий
інтерес!**

**Академік
М.П. Сєрков. Фото
2008 р.**

Хочу підкреслити ще одну прекрасну рису характеру П.М. Сєркова – дійсно великого ученого, який незважаючи на авторитети, завжди стояв на «варті» фактів, і вів непримиренну боротьбу з тими, хто дозволяв собі вільно трактувати результати досліджень. Він «боровся» за чистоту експерименту, пред'являв до себе високу вимогливість в роботі і закликав до цього своїх учнів.

В.С. Білокриницький

Лікарська печатка,
її відтиск та автограф
П.М. Сєркова

Титул книжки з бібліотеки вченого з його
автографом

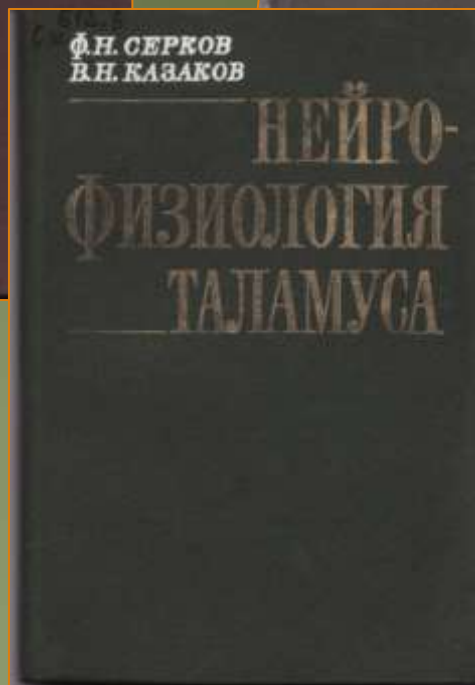
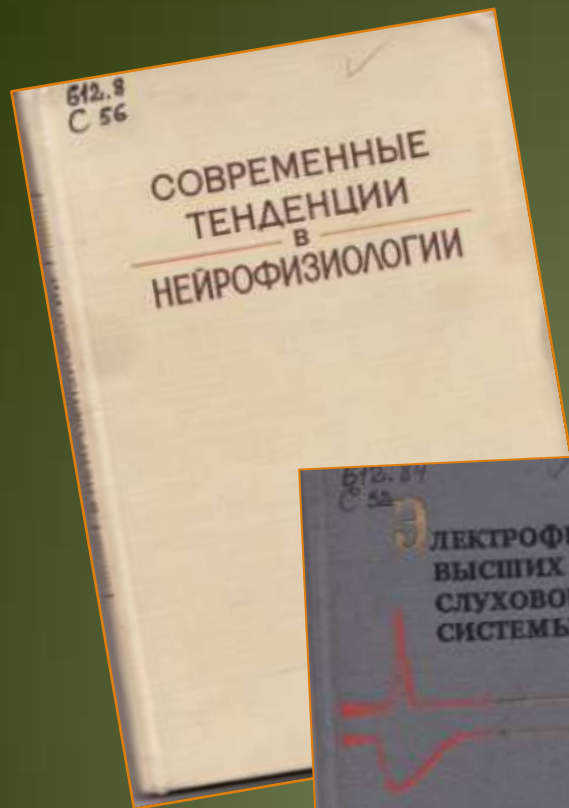

**З робочого стола Пилипа
Миколайовича Серкова**

Основні праці науковця

- ❖ Нариси з історії фізіології на Україні (1959, у співпраці з Д.С. Воронцовим, В.М. Нікітіним)
- ❖ Электрофизиология высших отделов слуховой системы (1977)
- ❖ Нейрофизиология таламуса (1980, у співпраці з В.М. Казаковим)
- ❖ Развитие биологии на Украине : в 3 т. (1984-1985) (відповідальний редактор)
- ❖ Кортиковое торможение (1986)
- ❖ Цикл праць «Нейронные и синаптические механизмы торможения в коре головного мозга»

Прижиттєві видання праць П.М. Серкова

**Виняткові заслуги
П.М. Сєркова
відзначені орденами князя
Ярослава Мудрого V ступеня,
„Знак пошани”, „За заслуги”
III ступеня, двома орденами
Трудового Червоного Прапора,
медаллю «За доблесну працю у
Великій Вітчизняній війні
1941-1945 рр.», багатьма іншими
державними нагородами**

Вшанування патріарха нейрофізіології

Присутніх вразила промова Пилипа Миколайовича – прониклива, науково обґрунтована, з прикладами пріоритетів української фізіології!

9 жовтня 2008 року в Академії наук України за головування президента НАНУ академіка Б.Є. Патона відбулось вшанування столітнього ювіляра

**П.М. Серков виступає на
урочистій сесії Загальних
зборів НАН
України 10 жовтня 2008 р.
Фото Євгена Чорного**

**З нагоди 100-річчя від
дня народження
академіка НАН України
П.М. Серкова
10 жовтня 2008 року
відбулася урочиста сесія
Загальних зборів НАН
України. Президент
НАНУ Б.Є. Патон вручив
ювілярові найвищу
нагороду Академії –
відзнаку «За наукові
досягнення»**

Голос України. –
2008. – 14 жовт.
(№ 191).

ІМ'ЯМ АКАДЕМІКА СЕРКОВА НАЗВУТЬ ВУЛИЦЮ У КИЄВІ

100-літній ювілей відзначив академік Національної академії наук України, заступник директора Інституту фізіології НАН України Пилип Серков.

Відкриваючи урочисту сесію Загальних зборів НАН України, її президент академік Борис Патон наголосив, що ювіляр, видатний учений-нейрофізіолог, лауреат Державної премії СРСР, двічі лауреат Державної премії України, лауреат державних премій імені Івана Сеченова та Олександра Богомольця, зробив вагомий внесок у розвиток фундаментальних досліджень у галузі нейрофізіології, створив вітчизняну школу вчених-нейрофізіологів. Його учні сьогодні очолюють відділи, лабораторії, інститути, наукові центри. Борис Патон зачитав вітальні адреси від Президента України Віктора Ющенка та Київського міського голови Леоніда Черновецького і повідомив, що за рішенням Київради одна з вулиць у Святошинському районі столиці носитиме ім'я Пилипа Серкова.

Фото Укрінформу

Вулиця Академіка
Серкова з боку
проспекта Леся
Курбаса (м. Київ)
(Рішення Київської міської
ради від 2.10.2008 р.
№ 402/402)

На кафедрі нормальної фізіології ВНМУ ім. М.І. Пирогова створено стенд пам'яті науковця, а на одній із стін лабораторії є його портрет (художник Аркадій Сорока)

Презентація книжкової виставки до ювілею П.М. Сєркова

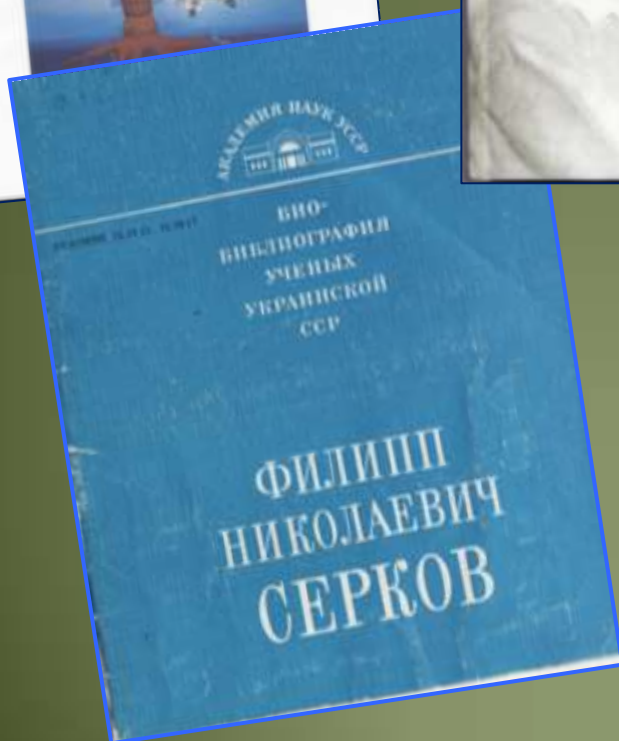

На фото ректор ВНМУ Мороз В.М.,
професори Сєркова В.К.,
Йолтухівський М.В., Пушкар М.С.,
доктор медичних наук Власенко О.В.,
працівники бібліотеки

Вінницький
національний
медичний університет
9.10.2013 р.

Про П.М. Сєркова

**Останній
прихисток
вченого. Байкове
кладовище. Київ**

**Напис на могилі :
«Ученый и Учитель
от Бога,
мысливший и
учивший мыслить»**

**Пилип
Миколайович
Серков.
Фото 2008 р.**

**Таким ми пам'ятатимемо академіка Пилипа
Миколайовича Серкова, талановитого вченого,
всесвітньо відомого науковця, неперевершеного
педагога, наставника, принципову, ерудовану,
доброзичливу, емоційну, наполегливу людину –
людину-легенду!**